

кривається широкий спектр діяльності. Проте, виникає проблема практичного їх застосування.

Так, для забезпечення адекватного рівня можливих збитків у процесі будівництва рівень страхових платежів не може бути меншим від 0,5% суми страхового платежу, інакше страхові компанії будуть не в змозі компенсувати збитки будівельного процесу. Складніше зі страхуванням відповідальності забудовника перед третіми особами або страхуванням відповідальності керуючого майном за збитки, оскільки, на відміну від страхування нерухомості та будівельно-монтажних робіт, цей вид страхування не має належної системи ризиків. Якщо обмежитися відповідальністю забудовника за несвоєчасне завершення об'єкта або керуючого за збитки, то для страхової компанії виникають невідомі збитки.

Страхові продукти набувають розвитку на всій території України. На сьогодні невелика кількість страхових компаній України може запропонувати титульне страхування своїм клієнтам. Більшість компаній пропонує страхування фінансового ризику покупця нерухомості, що є лише частиною титульного страхування. Цей вид страхування дає змогу вирішити проблеми, які виникають у власника нерухомості, без позбавлення його права власності чи інших майнових прав. Для виплати відшкодування не завжди потрібно чекати рішення суду. Документом, який підтверджує настання страхового випадку, може бути рішення органів влади, мирова угода сторін тощо.

Іноді невиконання зобов'язань забудовником чи керуючим перед третіми особами може статися внаслідок неефективного менеджменту, прорахунків у роботі, низької кваліфікації тощо. Саме тому у світовій практиці суб'єктивні фактори ніколи не страхуються. Таке страхування без чіткого визначення ризиків призводить до нескінченних конфліктів між страховиком та страхувальником і, отже, до тривалих судових розглядів. У випадку страхування відповідальності забудовника чи керуючого майном можуть враховуватися тільки незалежні від них обставини – стихійні явища або техногенний вплив.

Також виникають певні труднощі в разі страхування фінансових ризиків за іпотечними кредитами. Цікавим є той факт, що коли позичальник не бажає здійснювати погашення своїх зобов'язань із суб'єктивних причин, то це не може вважатися страховим випадком і, тим більше, об'єктом страхування. Отже, можна говорити лише про страхування тільки об'єктивних факторів несплати боргу, які не залежать від бажання або волі позичальника. Проте, на жаль, їх небагато. Для фізичної особи такими чинниками є

нещасний випадок, внаслідок якого втрачається платоспроможність, або смерть; для юридичної особи до об'єктивних факторів належить тільки банкрутство.

Всі інші випадки платоспроможності мають високий ступінь суб'єктивізму, а тому неможливо визначити, в який момент настав страховий випадок. Фактично такий вид страхування стає непотрібним, як і деякі інші види обов'язкового страхування. Не випадково Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг лобіює зменшення кількості обов'язкових видів страхування, адже страхові компанії здатні самостійно розробити якісні страхові продукти, які задовольняють клієнтів. На сьогодні в Україні також є попит на страхування об'єктів незавершеного будівництва, які мають свою вартість, як і інша нерухомість, однак у зв'язку з нестворенням у цій сфері законодавчо-правової бази такі об'єкти на страхування приймаються дуже рідко.

Отже, можна зробити висновок, що страхування іпотеки є перспективним видом страхування у зв'язку з активним розвитком ринку нерухомості, майбутнім урегулюванням законодавчої бази. Крім того, в майбутньому в Україні можливе створення системи іпотечного страхування, яка б охоплювала всіх учасників ринку іпотеки. На подальший розвиток іпотечного страхування в нашій країні будуть впливати:

- ✓ стабільний фінансовий стан населення;
- ✓ активізація ролі держави у зміцненні та розвитку ринку іпотеки;
- ✓ розробка концепції розвитку іпотеки і страхування для задоволення потреб населення, бізнесу і держави в надійному страховому захисті.

Слід зазначити, що недостатній рівень розвитку страхування іпотеки на сьогодні зумовлений соціально-економічними процесами в державі, станом ринку нерухомості та страхового ринку.

1. Закон України "Про іпотеку", зі змінами і доповненнями від 07.05.2009 № 898-15. 2. Закон України "Про іпотечне кредитування операцій з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати", зі змінами і доповненнями від 14.01.2006 № 979-15. 3. Закон України "Про страхування", зі змінами і доповненнями від 14.08.2009 № 85/96-вр. 4. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа – 4-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. 5. Грищенко Н.Б. Основи страхової діяльності: Учебное пособие. – М. : Финансы и статистика, 2004. 6. Осадець С.С. "Страховання" – вид. 3-е, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2006. 7. Тринчук В., Кляпків Ю. Банкострахування: нові виклики та можливості// Страхова справа.-2008. 8. Страховий бізнес України. Довідник.-2008. 9. Юрченко Ю. Страхування в іпотеке, як один из механизмов управления рисками// www.usaid.gov. 10. www.prostobank.ua

Надійшла до редколегії 31.03.10

І.С. Каракулова, канд. екон. наук, асист.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ КРЕДИТІВ В УКРАЇНІ

В статті досліджуються особливості системи страхування кредитів комерційних банків. Розглядаються питання розвитку даного виду страхування в умовах фінансової нестабільності.

The features of development of the system of insurance of credits of commercial banks are probed in the article. The questions of development of this type of insurance are examined in the conditions of financial instability.

Ефективний розвиток ринку фінансових послуг не можливий без розвитку всіх основних видів фінансових посередників. Традиційно з поміж інших в Україні провідну роль відіграють банки та страхові компанії.

Незважаючи на те, що цільові ринки банківського і страхового секторів по основним сегментам перетинаються, вони є різноспрямованими. Їхня основна відмінність полягає у різній мотивації клієнтів, що віддають перевагу при придбанні тих чи інших фінансових інструментів. Зокрема, до послуг банків, як правило, звертаються клієнти, для яких основними мотивами є, насамперед, прибутковість і відносна ліквідність вкладень. В свою чергу, нако-

пичувальні страхові поліси купують ті, для кого поряд з прибутковістю одним з найважливіших критеріїв є додатковий захист від можливих ризиків.

При дослідженні особливостей функціонування банків і страхових компаній на ринку фінансових послуг України, очевидною є наявність співпраці між цими фінансовими посередниками. Одним з напрямків який досить динамічно розвивався в останні роки – є напрямок страхування кредитів комерційних банків. Така ситуація була пов'язана зі значним зростанням обсягів виданих банками кредитів. Однак, особливої актуальності дана проблематика набуває на сучасному етапі,

адже в умовах світової фінансової кризи ризики неповернення кредитів банкам зростають в декілька разів, що робить участь страхових компаній незамінною на даному сегменті ринку фінансових послуг.

Окремі аспекти співпраці банків та страхових компаній розглядаються у роботах таких вітчизняних науковців: В. Базилевича, О. Вовчака, Н. Внукової, Ю. Гавриленка, В. Гончаренка, В. Зимовця, С. Кубіва, А. Пересади, Р. Пікус, М. Савлука, В.Ходаківської та інших. Однак, незважаючи на ґрунтовні дослідження окремих проблем розвитку страхування, питання співпраці банків і страхових компаній у сфері страхування кредитів, в умовах фінансової нестабільності, потребують подальшого розгляду.

Метою даної статті є дослідити сучасні підходи до страхування кредитів в умовах фінансової нестабільності.

Активні банківські операції, і насамперед видача кредитів, характеризуються високим ризиком неповернення коштів, що обумовлює необхідність формування грамотної й ефективної системи управління кредитними ризиками. Взагалі тенденції до неповернення кредитів останніми роками весь час посилювались. Але, особливої загрози дана ситуація набула у 2009 році. Так за рік обсяги неповернення кредитів зросли у 3,6 рази, або на 363%. Одним з підходів щодо стабілізації даної ситуації може бути саме активне впровадження страхування кредитів, до якого відносять страхування застави, страхування життя і здоров'я позичальника, страхування комерційних (торгових) кредитів, страхування від ризиків, пов'язаних з використанням кредитних карток і т.д. [1].

Таким чином, страхування кредитів – це сукупність видів страхування, що передбачають виплату страховою компанією відшкодування у випадках невиконання боржником зобов'язань по поверненню наданого кредиту і (чи) сплаті відсотків за користування їм по визначеним у договорі страхування причинам. Тобто, метою такого страхування є зменшення чи усунення кредитного ризику і захист інтересів продавця або кредитора у випадку неплатоспроможності боржника сплатити борг з інших причин.

Страхування банківського кредиту прийнято поділяти на два види:

- ✓ страхування непогашення кредиту;

✓ страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту.

У першому випадку страхувальником виступає банк, а об'єктом, що підлягає страхуванню, є відповідальність усіх чи окремих позичальників (фізичних і юридичних осіб) перед ним, за своєчасне і повне погашення кредитів та відсотків за користування ними протягом терміну, встановленому в договорі страхування.

В другому випадку – договір укладається між страховою компанією і позичальником. Об'єктом страхування виступає відповідальність позичальника перед банком, що видав кредит, за своєчасне і повне погашення кредиту (або кредиту і відсотків).

Договори страхування життя і здоров'я позичальника укладаються при кредитуванні фізичних осіб, де в ролі страхувальників виступають самі клієнти банку. До підвиду такого страхування відносять страхування життя і здоров'я власників пластикових карток (найчастіше кредитних або овердрафтних).

Страхування комерційних кредитів передбачає страхування ризиків неотримання компанією-постачальником грошей за відвантажену на умовах відстрочки платежу продукції компанією-покупцем.

Взагалі, при розгляді особливостей страхування кредитів, треба відмітити, що даний вид страхування не є класичним видом страхового бізнесу. Це пов'язано з тим, що досить важко, а іноді неможливо оцінити ризики неповернення позики, особливо якщо банк страхує не окрему позичку, а цілий кредитний портфель. У зв'язку з цим з початку фінансової кризи наприкінці 2008 року, прогнозувалось різке падіння даного сегменту страхування. Однак, враховуючи несприятливу ситуацію на фінансовому ринку і загальне стрімке падіння за основними видами добровільного страхування (крім страхування життя) можна відмітити, що спад обсягів страхування кредитів, не набув загрозливих масштабів (рис. 1), а тому можна констатувати наявність подальших перспектив зростання цього виду страхування.

Що стосується загального стану розвитку даного сегменту страхування то треба відмітити, що починаючи з 2007 року він постійно зростає, особливо валові премії, що відображено на рисунку 2.

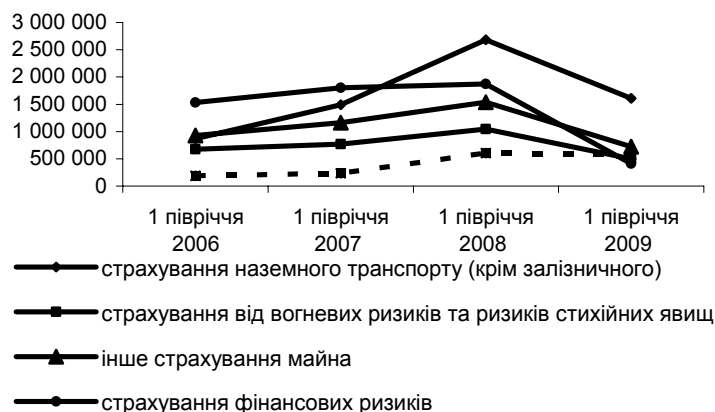

Рис. 1. Динаміка страхових премій за основними видами добровільного страхування (крім страхування життя) за 1 півріччя 2006-2009 років

З наведеного рисунку можна зробити висновок про поступове, а починаючи з 2007 року різке зростання показників страхування кредитів. Це було зумовлено стрімким зростанням обсягів надання кредитів комерційними банками.

З метою виявлення сучасних тенденцій розвитку даного виду страхування наведемо данні за 1 півріччя

різних років, починаючи з 2006. З рисунку 3 можна побачити, що у 2008 році спостерігалось найбільше зростання страхування кредитів. Перше півріччя 2009 року характеризувалось зниженням, як обсягів страхових платежів, так і обсягів страхових виплат. Така ситуація була спричинена, в першу чергу, стрімким скороченням обсягів кредитування комерційними банками.

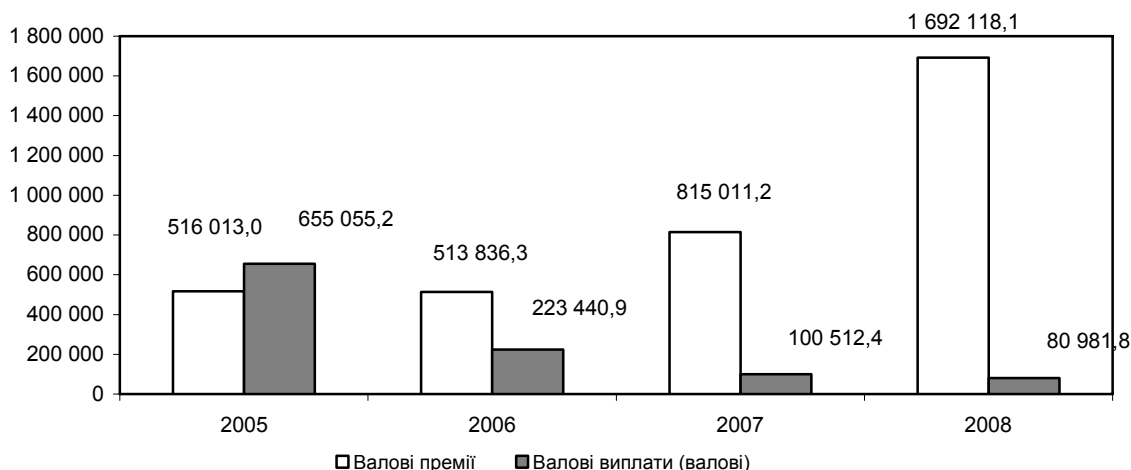

Рис. 2. Основні показники страхування кредитів
(у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту) за 2005–2008 роки

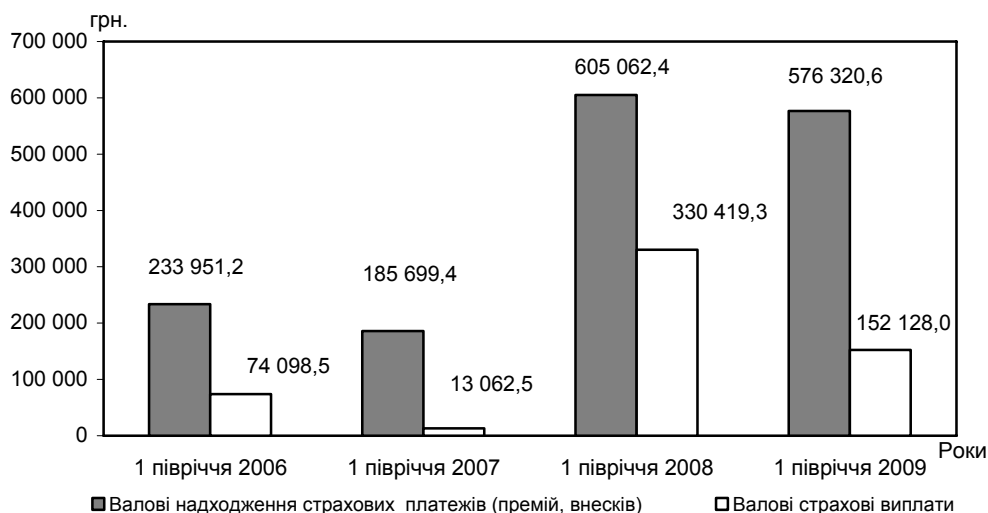

Рис. 3. Основні показники страхування кредитів
(у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту) за 1 півріччя 2006-2009 років

Однієї з проблем кредитного страхування є те, що банківська система країни на сьогоднішній день більш розвита, ніж страхова. Проте, дані послуги страхових компаній мають високий потенціал росту, тому що кредитування є для банку основним і найбільш дохідним видом активних операцій.

При цьому якість активів тісно пов'язана з безліччю ризиків підприємницької діяльності, а передача частини цих ризиків страховику забезпечує більш високий рівень надійності позичальника, створюючи передумови до зниження кредитного ризику для банку і поліпшенню якості його активів. На сьогодні банки, як правило, страхують свої кредитні портфелі, що дає їм можливість при настанні прострочення по кредиту, отримати страхове відшкодування, і в кінцевому підсумку, списати проблемну заборгованість зі свого балансу.

Однак поруч зі значними перспективами росту, треба відмітити і значні ризики у здійсненні даного виду страхування. Найбільш проблемним напрямком кредитного страхування є страхування ризиків за споживчими кредитами, у відношенні яких багато страхових компаній констатують збитковість. Серед основних причин такого стану можна назвати недостатню скоригованість в оцінці ризиків банками і страховими компаніями.

Таким чином, вітчизняне кредитне страхування в даний час переживає етап становлення і вимагає більш тісного співробітництва банківського і страхового співтовариств для розробки різних видів банківсько-страхових програм і спільного вирішення проблем страхування ризиків.

1. Страхування: Підручник/ керівник авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2003. – 528 с. 2. www.dfp.gov.ua – Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг в Україні
Надійшла до редколегії 21.04.10

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглянуто визначення категорії "страховий захист" різних авторів. Розкрито економічний зміст даної категорії через функції які вона виконує в економіці країни в цілому та для господарюючих суб'єктів зокрема.

Determination of category "insurance defense" of different authors is observed in this article. It is revealed the economical content of this category through the functions that it executes in country economic total and for economic agent in particular.

Страховий захист є одним з найважливіших елементів ринкової економіки, складовою фінансових, виробничих відносин, що дозволяє відшкодувати матеріальні втрати в разі настання несприятливих подій. Соціально – економічні умови в Україні потребують якісно нових підходів до збереження матеріальних цінностей, життя, здоров'я та працездатності громадян, які є об'єктом різних видів страхування, необхідності відтворення природних ресурсів і покращення екологічної ситуації. Ці умови вимагають від системи страхування запровадження нових видів страхових послуг, створення конкурентного середовища функціонування страхових компаній, формування розвиненого страхового ринку.

Однак сьогодні в Україні страхування перебуває в стадії розвитку, а його становлення супроводжується проблемами нормативного, правового, організаційно-методичного та інформаційно-аналітичного характеру й недосконалої контрольованості здійснення страхових операцій. Чинне законодавство не створює достатньо правових підстав для цивілізованого розвитку страхування в Україні. Бракує наукових та методологічних розробок щодо ефективного здійснення страхування та відкритості діяльності страхових компаній, у зв'язку з чим діюча система страхування та не надає достатніх гарантій соціальної захищеності населення, тому фінансові ресурси використовуються неефективно, а в окремих випадках обслуговують інтереси окремих осіб.

Питання розвитку страхування отримали достатню серйозну розробку в західній науковій літературі, в документах Міжнародної організації праці та Європейського співтовариства, також великий вклад внесли видатні економісти як Г.Аерон, Т.Катлер, Р.Клейн, Т. Мармор, Д.Машау, П.Мутон, Ф.Скидмор, П.Феррара та інші. Окремі аспекти теоретико-методологічного обґрунтування сутності страхування розглянули у своїх працях такі західні фахівці: В.Берг, А.Вагнер, Дж.Глаубер, С.Маккі, А.Манес, К.Маркс, П.Мюллер, П.Самуельсон, П.Шиміковський.

За радянських часів проблеми страхування викладено в наукових працях М.В.Аглая, В.С.Афанасєва, В.А.Ачаркяна, А.М.Бабича, М.А.Галицької, П.Ф.Іпатова, Є.Н.Сгорова, Б.М.Сабанти, М.Л.Седової, Г.В.Чернової та інших авторів. Ці дослідження носили у більшості випадків характер коментарів до державного соціального законодавства, або зводилися до критики західних моделей соціального забезпечення.

Для розуміння особливостей функціонування сучасної системи страхування важливе значення мають праці науковців України, зокрема В.Д.Базилевича, К.С.Базилевич, О.І.Барановського, О.Д.Василика, В.М.Гейця, М.С.Клапкова, П.А.Лайка, О.В.Ніколаєнка, С.С.Осадця, Р.В.Пікус, В.М.Фурмана, А.А.Чухна, С.І.Юрія, О.І. Ястремського, а також Росії – І.Г.Іванової, Є.Т.Коголовської, Л.І.Рейтмана, Г.М.Тагієва, а також інших країн Гейнца Брауна, Вітольда Варкалло, Алана Віллетта, Вольф-Рудігера Гейльмана, Ельмара Гельтенса, Ярослава Дангеля, Айрана Нікбахта, Джоржа Сороса, Юргена Страубе, Єугеніуша Строїнського, Йогана Тетенсена, Єжі Хандшке, Роберта Швєблера.

У той же час слід зазначити, що й до цього часу, є багато проблем, пов'язаних із створенням організаційно-правової системи захисту підприємницької діяльності та соціального захисту населення, які потребують теоретичного дослідження та практичного впровадження.

Будучи необхідною умовою розвитку та стабільності держави, страхування стає невід'ємною її функцією, що дозволяє завдяки компенсаційним виплатам мінімізувати економічні збитки. Через страхування як вид діяльності виконується широке коло суспільно-корисних функцій. Перш за все, в рамках економіко-фінансових відносин воно є одним із засобів формування (накопичення) грошових ресурсів, одним із найбільш стабільних джерел довгострокових інвестицій в економіку держави; постає важливим елементом фінансової системи держави, вилучаючи з обігу надлишкову грошову масу, справляючи тим самим антиінфляційний вплив; оптимізує формування платіжного балансу держави; звільняє бюджет від частини видатків при настанні аварій та катастроф різного походження, що стабілізує фінанси держави.

З огляду на доволі ризиковане функціонування будь-якого підприємства і не менш ризиковане проживання кожної людини існує нагальна потреба попереджувати й відшкодувати збитки, що їх завдають ризиковані обставини. Без цього неможливо забезпечувати безперервність процесу виробництва матеріальних благ, підтримувати належний рівень життя людей. Відносини, що складаються в суспільстві з цього приводу, мають об'єктивний характер і у своїй сукупності формують зміст економічної категорії "страховий захист".

Сучасна наука "страховий захист" розглядає як економічну категорію. Наприклад, М.М. Александрова зазначає, що матеріальним втіленням економічної категорії страхового захисту є страховий фонд, який являє собою сукупність виділених та зарезервованих запасів матеріальних благ, призначених для здійснення страхового захисту (не тільки компенсації, а й подолання наслідків реалізації страхового ризику), і може виступати як у натуральній, так і грошовій формах [1].

Каспіна Т.І. вважає, що "страховий захист – це свідомо потреба фізичних та юридичних осіб у створенні спеціальних страхових фондів для відновлення майна, здоров'я, працездатності та особистих доходів як самих учасників створення даних фондів, так і третіх осіб" [3].

Сутність страхового захисту полягає в нагромадженні й витрачання грошових та інших ресурсів для здійснення заходів з попередження, подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування пов'язаних із ними втрат [6].

Страховий захист – це: [7]

1) економічна категорія, що відображає сукупність розподільних і перерозподільних відносин, пов'язаних із подоланням або відшкодуванням втрат, завданих суспільному виробництву та життєвому рівню населення стихійними лихами й іншими надзвичайними подіями. Ці відносини зумовлюють об'єктивну необхідність формування страхового фонду суспільства;

2) сукупність перерозподільних відносин щодо подолання і відшкодування збитків, а також надання матеріа-